

Segmentácia trhu práce: nové empirické a politické analýzy

Úvod

Hoci sa segmentácia trhu práce skúmala z perspektívy rôznych oblastí v odbornej literatúre, aj naďalej jej koncept nie je celkom jasný. Vznikla ako alternatíva k teóriám neoklasickej ekonomiky a ľudského kapitálu, podľa ktorých sa odmena za vykonanú prácu a pracovné podmienky odvájajú od ľudského kapitálu pracovnej sily a úrovne produktivity. Podľa teórie segmentácie trhu práce môžu byť rozdiely v pracovných podmienkach jednotlivých skupín pracovnej sily dôsledkom takých faktorov, akým sú zmluvné dojednania alebo iné inštitucionálne znaky.

Politické súvislosti

- Segmentácia trhu práce sa bežne uvádza v diskusii o dôsledkoch okrajových reforiem (alebo tzv. dvojstupňových reforiem) z 80. rokov minulého storočia, čo sú reformy právnych predpisov na ochranu zamestnanosti, ktorími sa zjednodušilo využívanie dočasných pracovných zmlúv, pričom sa v podstate nezmenila právna situácia trvalých pracovných zmlúv. Vďaka týmto reformám vzniklo viac pracovných miest, ale súčasne viedli aj k rastúcemu počtu tzv. vylúčených zo sveta práce v porovnaní so zamestnanými osobami.
- Politická diskusia o segmentácii trh práce v EÚ viedla k rozmachu dočasných pracovných zmlúv v niektorých členských štátach, čo neostalo bez následkov: niektorí ľudia majú stabilnú a bezpečnú kariéru s lepším platom a vyhliadkami na rozvoj, zatiaľ čo iní uviazli v pracovnoprávnych vzťahoch, ktoré sa vyznačujú nestabilitou, neistotou a nepriaznivými pracovnými podmienkami

Hlavné zistenia

- V tejto správe sa segmentácia trhu práce rozumie ako situácia na trhu práce, ak si konkurujú tri aspekty: rozdelenie pracovnej sily na dva alebo viac segmentov, rozdiely v pracovných podmienkach, ktoré nie je možné dať do súvisu iba s rozdielnou výkonnosťou pracujúcich, a obmedzená mobilita medzi jednotlivými segmentami.

- V správe sa kombinuje kvantitatívna empirická analýza s politickou analýzou. Obe analýzy sa riadia koncepciou segmentácie trhu a majú širší záber ako ktorékoľvek doterajšie analýzy na túto tému, pretože sa neobmedzujú na typ zmluvy a právne predpisy na ochranu zamestnanosti ako klúčových prvkoch segmentácie trhu práce. Celkový prístup je prehľadný a ilustratívny. Hľbké analýzy sa uskutočnili vo Francúzsku, Nemecku, Španielsku a Spojenom kráľovstve.

Empirická analýza

Empirická analýza sa zameriava na časové hľadisko a klasifikuje jednotlivcov do skupín podľa ich kariérneho postupu na časovej osi. Zistili sa tieto výsledky.

- Bežné pracovné zmluvy na dobu neurčitú predstavujú najčastejší druh pracovno-právneho pomeru v štyroch skúmaných krajinách a u zamestnancov, ktorí sú už dva roky v pracovnom pomere, existuje najväčšia šanca, že sa ich postavenie na trhu práce nezmení. Medzi jednotlivými krajinami však existujú jednoznačné rozdiely.
- Nemecký trh práce sa javí ako menej mobilný a menej pohyblivý, ale s vysokou mierou mobility smerom nahor a relativne slabou mobilitou smerom nadol.
- Spojené kráľovstvo má najpružnejší trh práce, pričom je miera mobility smerom nahor rovnaká ako smerom nadol a v porovnaní s ostatnými krajinami podstatne intenzívnejšia.
- Španielsky trh práce je relatívne mobilný, ale schéma segmentácie jeho trhu práce je dosť problematická: mobilita smerom nahor je obmedzená a zvyčajne sa vzťahuje na zamestnancov, ktorí už tak či tak majú lepšie postavenie na trhu práce, pričom riziko mobility smerom nadol je vysoké a je sústredené v radoch tých, ktorí už aj tak majú horšie pracovné podmienky, predovšetkým počas hospodárskej krízy (vrátane presunu z dočasnej zamestnanosti do nezamestnanosti).
- Podobne ako Španielsko aj Francúzsko sa vyznačuje výším výskytom neštandardných form pravno-právneho pomeru a relativne nízkou mierou prechodu na štandardné formy. Údaje o miere prechodu do inej formy pravno-právneho pomeru poukazujú na

problémy, ktorým čelí relatívne veľký počet dočasných zamestnancov zablokovaných na dočasných zmluvách bez možnosti získania trvalej zmluvy, často s (dosť dlhými) prestávkami bez zamestnania, ktoré ich môžu negatívne poznačiť.

- V analýze sa definujú štyri skupiny možného postupu na trhu práce v každej krajine: dve patria do vyššieho segmentu na trhu práce, kde sa pracovné kariéry vyznačujú zamestnaním s najlepšími podmienkami, alebo rýchlym postupom na získanie tohto postavenia, a dve ďalšie skupiny, ktoré patria do nižšieho segmentu na trhu práce, kde sa pracovné kariéry vyznačujú vyšším výskytom neštandardných foriem pracovných zmlúv s nevýhodnými podmienkami zamestnania, ako aj nezamestnanosťou, resp. nečinnosťou a typicky vyššou fluktuáciou.
- U ľudí s nižším vzdelaním, mladých ľudí, pristáhovalcov a žien je najvyššia pravdepodobnosť, že ich pracovná kariéra bude vzdialená od štandardnej a že na trhu práce na nich čaká menej príležitostí na postup. Štandardné pracovné kariéry sa skôr vyskytujú vo veľkých podnikoch a v odvetviach, ako je verejná správa a služby s vyššou pridanou hodnotou (finančný sektor, nehnuteľnosti), pričom služby s nižšou pridanou hodnotou (maloobchod, hotelierske a reštauračné služby, administratívne služby) sú relatívne vysoko zastúpené v dolných skupinách pracovného postupu.

Politická analýza

Politická analýza skúma, ako môžu opatrenia prijaté v jednotlivých krajinách, okrem právnych predpisov na ochranu zamestnanosti, znížiť segmentáciu trhu práce tak, že budú podporovať presuny smerom nahor, predchádzať mobilite smerom nadol alebo vyrovnať rozdiely v pracovných podmienkach medzi hornými a dolnými segmentmi trhu práce. Zistili sa tieto výsledky.

- Cielene aktívne politiky trhu práce (Active Labour Market Policies, ALMP) môžu podporiť presuny smerom nahor tým, že umožnia jednotlivcom prístup na trh práce a podnetia zamestnávateľov, aby zamestnali alebo udržali v zamestnaní znevýhodnených pracovníkov. Účinnosť týchto cielených aktívnych politík závisí od pružnosti ich obsahu, nasmerovania na jednotlivca a dobrého riadenia.
- Dotované pracovné zmluvy (časté vo Francúzsku a Španielsku) môžu znížiť segmentáciu trhu práce, ak sledujú hospodárske cykly, opatrenia právnych predpisov na ochranu zamestnanosti, ako aj politiky odbornej prípravy a ďalšieho vzdelávania hlavne vtedy, ak je k dispozícii finančná pomoc na trvalé pracovné zmluvy, premenu dočasných pracovných zmlúv na trvalé alebo na udržanie zamestnancov v pracovnom pomere.
- Propagovanie samostatnej zárobkovej činnosti prispieva k boju proti segmentácii trhu práce, ak v dlhodobom meradle vyústi do prechodu z

nezamestnanosti do stabilného a bezpečného zamestnania a neskončí ako neisté pracovné príležitosti. Nedostatočná špecifikácia a chýbajúce zábezpeky môžu viest k nestabilnej a nepravej samostatnosti namiesto štandardného pracovného pomeru.

- Právne predpisy upravujúce minimálnu mzdu môžu znížiť segmentáciu trhu práce tak, že priblížia pracovné podmienky v nižších segmentoch k podmienkam vo vyšších segmentoch.
- Politické stratégie v oblasti odbornej prípravy a ďalšieho vzdelávania môžu prispieť k zvyšovaniu príjmov a presunu smerom nahor do stabilného zamestnania tým, že posilnia kvalifikáciu pracovníkov v súlade s potrebami trhu práce, najmä ak sú tieto stratégie cielené a podporujú presun po absolvovaní školenia.
- Cielená rodinná politika môže predísť segmentácii trhu práce, pokiaľ ide o zamestnanosť žien, na ktoré silne vplývajú kultúrne a konceptuálne faktory, alebo iné systémy sociálnych dávok.

Politické ukazovatele

- Na úplné pochopenie postupov založených na údajoch a politikách sa vyžaduje hĺbkové porozumenie segmentácie trhu práce.
- Ak sa má segmentácia trhu práce primerane analyzovať v budúcnosti, mala by sa zohľadniť v akademických a politických diskusiách.
- Relevantná empirická analýza segmentácie trhu práce v Európe si vyžaduje osobitné údaje, a to kvalitné, porovnatelné a dostupné dlhodobé údaje zohľadňujúce premenné na strane dopytu po práci a konkrétnie spárované údaje o zamestnancoch a zamestnávateľoch.
- Fungujúca politika by sa nemala zaoberať iba problémami a prekážkami v prístupe k horným segmentom pracovného trhu, ale riešiť aj mobilitu smerom nadol a rozdiely v pracovných podmienkach. Podporuje sa širší politických prístup, ktorý zahŕňa viac ako iba reformy právnych predpisov na ochranu zamestnanosti.
- Východiskom politických opatrení je pochopiť, do akej miery sú jednotlivé skupiny dotknuté, kedže celoplošné riešenia nesúrodého segmentu pravdepodobne nebudú účinne fungovať pre všetky zraniteľné skupiny.
- Vzhľadom na veľmi obmedzenú efektivitu individuálnych politík sa v boji proti segmentácii trhu práce musia posilniť integrované prístupy citlivé na kontext kombinované s finančnými stimulmi, právnymi predpismi, monitorovaním a zlepšením prístupu ku kvalitným verejným službám.

Ďalšie informácie

Správa *Labour market segmentation: Piloting new empirical and policy analyses (Segmentácia trhu práce: nové empirické a politické analýzy)* je k dispozícii na <http://eurofound.link/ef19033>

Vedúci výskumu: Irene Mandl

information@eurofound.europa.eu